

trem Sud (EValor, de Castalla, = *desensonyar-se*); hi ha variant *desensonyillar* a les tres citades localitats valencianes, i *deixenollar* a la Segarra (Montblanquet, *AlcM*), que evidentment resulta d'una metàtesi vocàlica partint d'una forma **deixonellar*; l'antiguitat d'aquest membre de la família SOMNUM s'aprecia pel fet de derivar del tipus SOMNĪCULUM, pare del fr. *sommeil*, oc. *sonelb*, i per tant és germà de l'oc. ant. *sonilbar* «sommeiller», *sonilbos* «assoupi». Quasi podríem dir que convivint en un mateix medi dialectal i cronològic *deixidar* i *desonillar*, i d'altra banda *deixidar* i *sonilbar*, *-lhos*, no podia deixar de produir-se la col·lisió que va crear *deixondar*, i alhora extragué *reixondar* de l'antic *reixidar*.

Deixondir, incomparablement més tardà, és un simple canvi de conjugació de *deixondar*. Podríem acontentar-nos amb dir que es tracta d'una forma heteròclita: *retendir* al costat de *tindar* 'retrunyir' (fr. *tinter*) ja en Llull, *finar*/*finir*, *aterrar*/*aterrir*, *esfereir* en lloc del fr. *effrayer* (*esperir*/*esperésser*/*despertar*, *tòrcer*/*torçar*, etc.). Però *deixondir* és un mot que visqué inicialment en l'ambient de la cançó, on en trobarem els primers testimonis, com hi visqué sobretot *reixondar* i *deixondar* (com ja hem vist, des del floralista Aversó i el poema amorós del S. XIV, fins a les cançons romancesques citades). I és ben possible que això expliqui el pas de *deixondar* a *deixondir*, i es tracti d'una de les formes pseudo-gallicanes que hi trobem, del tipus *despertir*, *torní*, *deixit*, *tirir*, *passagir*.⁵ Sigui quina sigui la gènesi de la forma *deixondir*, és una forma més tardana, però ni que primer fos rebordonada, no per això va deixar de tenir vida, i els senyals són que és la que porta traces de mantenir-se més fermament en la llengua literària comuna. N'hem vist en nota alguna aparició en el romanç, i n'hi ha alguna altra (per cert no de les procedents de deus més antigues): «ara me'n vaç a dormí / ab la culpa del pecat, / ab <m>un esperit sentí, / sens poder-me *deixondí*, / Senyor, com m'hauéu cridada» (MilàF, 73.4, recollida a St. Gervasi). És la forma de les tres Illes (en les quals s'hi desenrotlla una espècie de -s- paràsita per la influència del prefix *des-* resultant-ne una pronúncia *doçundí*, *-çondí*). A Mallorca ja sorgeix en poesia de c. l'a. 1800 (car Roca i Seguí, morí el 1813, a l'edat de 71 anys): «Perque dormia a las totas / y no dexà sa flassada / --- / fins que sentí batayadas; / però al punt qu'es *desxondí* / y veu qu' havia fet s'ase, / va esvergar ab ell mateix / un batay com una casa» (*Piramo y Tisbe*, JMBover, *BiEscrBal*. II, 277.48.1); abunden els testimonis literaris, des de les obres de T. i M. Aguiló, PdAPenya, etc. A Menorca el registra ja el diccionari de Febrer i Cardona, princ. S. XIX, i en velles cançons piadoses: «què feys, Mare mia? / dormiu o vellau? — Mon Fillel, callau, / no'm *detxundigueu*; / qu'esta nit he somiat / que n'éreu pres i lligat / i clavat a una creu», «a l' hora de la mia mort, / quan m'hauereu de judicar, / donau-me ànim per parlar, / i an el cor, un castell fort / --- / ara vos deman perdó, / Senyor, qu'estic *desxundit!*» (Camps Merc., *Folkli. Men.* I, 26, 28); i

a Eivissa «*deschundi*: despabilar, desvelar» (PzCabr.).

En el Princ. apareix més tardanament que *deixondar*, i és cosa sobretot d'alguns narradors floralistes. «La Rossa, tement-se'n alguna, s'hi estirà de cames, tot *deixondint-s'hi* ab maymoneria», Pons i Mass. (*L'Auca de la Pepa*, 73); «un ayret suau y fresquívól, embalsamat per les flayroses erbes, *deixondia* an En Perot, encoratjant-lo ab sa alenada», id. (*Trascant p. l. S.*, 16). Sembla haver-se propagat cap al tombant del S. XIX al XX, gràcies a la imposició de certs correctors de l'escola floralesca, que feren canviar *deixondava* en *deixondia* en la 3.ª ed. de *La Vida Austera* (l. c.), i també imposaren la forma en -ir en l'ed. definitiva de *l'Atlàntida*: «m'endormiscava / --- / me *deixondi*, lo rúfol fantasma ja no hi era / mes sols un llenyer d'ossos restava de mos braus» (III, 26c; vegeu-ne alguna altra cita tardana en el *DBal.*).

L'àrea del mot ha restat confinada a la nostra llengua, només amb un lleuger desbordament fins a la punta SE. del gascó: *renchounditch* «ragaiillard» en una narració en el parlar del Coserans (a Couminac, Arieja, *Bouts dera M.* XXIX, 68), forma que té el valor de basar-se en la variant amb *re-*, o sigui que en català seria *reixondit* (paral·lel a *reixondat*, *deixondit*).

Caldrà ara entretenir-se a demostrar la impossibilitat de l'única etimologia proposada abans?; Tallgren (*Glanures* I, 171), Spitzer (*Kat. Etym.*, 9) i Moll (*AlcM*) coincideixen a suposar un rebuscadíssim DE-EX-SOMNIT-IRE. Això, val a dir, era en les albes de l'etimologia catalana (i Spitzer no parlà mai més d'aquest pecat juvenil). De seguida es veu que és arbitrària aquesta formació, que no recolza en res: si ja ho és aqueixa acumulació inicial DE-EX-S-, pel que fa a una terminació -ITIRE ja no sabem com qualificar-la. Llatí vulgar! No hi ha ni el més vague indicatiu de formacions en -ITIRE en llatí vulgar; ni canviant-ho en -ITARE (per arribar a *deixondar*) això no és possible en romànic ni en llatí vulgar, on els verbs derivats en -ITARE són sempre absolutament, formacions derivals, mai postnominals (TINNITARE, CAPITARE, PALPITARE, etc.). I la història filològica exposada més amunt fa superflu insistir més.⁶

DERIV.: *Deixondador*, *deixondidor*, *deixondidura*. *Deixondiment*

¹ MilàF, *Romllo.*, 206, vv. 23.24, rimant en -à. En recollí 11 versions (en part ja en la primera ed., de 1853), de Girona, Olot, Maresme, Vic, Ripoll, Espuga de Fr. i altres comarques orientals, si bé és veritat que cosa d'un terç ho canvia en *despertar*, i d'altres no consta, però en més d'un terç hi ha el mot, repetidament (com en les variants C i E, que són de Ripoll i Girona). Sembla llenguatge del S. XVII o XVI. — ² Copiat d'un ms. del S. XIV pel veterà filòleg segarrenc Mn. Joan Segura (*BABL* VI, 461). Com és sabut els perfets en -et corresponen a la conjugació en -ar. — ³ En rigor sembla que encara tenim un tercer d'aquests rars testimonis medievals de la vida de *reixondar*. Al ms. B de les *VidesR*, que és ben rossellonès, amb lletra ben medieval i amb llenguatge del S. XIV, llegim *ple*,